

הזכרת נשמות
שבועות תשע"א

1. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת האזינו סימן א

ואעידה במ את השמים ואת הארץ, ולכך העמידם לעדות דאיתא בפסיקתא אדם נמשל לשנים עשר מזלות בתחלה כשנולד נדמה כטלה שהוא רך ומתגבר כשור כשגדל ונעשה תאומים כלומר שלם וגדל בו יצר הרע, ותחלתו חלש כסרטן ואח"כ כשנתגדל נתגבר כאריה ואם חוטא נעשה כבתול' ואם מוסיף עונות שוקלים אותו במאזנים ואם יעמוד במרדו מורידין אותו לשאול תחתית שאול וגיהנם כעקרב המוטל לארץ ולשיחין, ואם ישוב זורקין אותו לחוץ כמורה החץ בקשת לכך רגילין להזכיר המתים בשבת שלא ישובו לגיהנם שכן איתא בת"כ כפר לעמך ישראל (שם/דברים/ כא) אלו החיים אשר פדית אלו המתים מכאן שהחיים פודין את המתים, לכך אנו נוהגין להזכיר את המתים ביום הכפורים ולפסוק עליהם צדקה שכן שנינו בת"כ יכול משמתו לא יועיל להם הצדקה ת"ל אשר פדית מכאן כשפוסקין צדקה בשבילם מוציאין ומעלין אותן כחץ מן הקשת מיד נעשה רך ונקי כגדי ומטהרין אותו כשעה שנולד ומזין עליו מים טהורין וגדל ברוב הנאה כדג הנהנה במים כך הוא טובל בכל שעה בנהרי אפרסמון ובחלב ובשמן ובדבש ואוכל מעץ החיים תמיד הנטוע במחיצת הצדיקים ונופו נוטה על כל שלחן של צדיק וצדיק וחי לעולם.

2. תלמוד בבלי מסכת זבחים דף ט עמוד ב

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב משמיה דמבוג: חטאת ששחטה על מנת שיתכפר בה נחשון - כשירה, אין כפרה למתים

3. ספרי דברים פרשת שופטים פ"סקא ר"י

(ח) הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל. כשהוא אומר אשר פדית ה', מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים. כפר לעמך, אלו החיים, אשר פדית, אלו המתים, מגיד שהמתים צריכים כפרה. נמצינו למדים ששופך דמים חוטא עד יוצאי מצרים. אשר פדית, על מנת כן פדיתנו שלא יהיו בינינו שופכי דמים. דבר אחר על מנת כן פדיתנו שאם נחטא אתה מכפר עלינו. ורוח הקדש אומרת כל זמן שתעשו ככה הדם מתכפר לכם.

4. מחזור ויטרי סימן שנג

ת': ומה שפוסקין צדקה ביום הכיפורים על המתים לפי שהוא יום כפרה וסליחה ומחילה וכפרה היא להם. שכך שנינו בפסיקתא שמא יאמר אדם כיון שמת אדם אין לו תקנה בצדקה. ת"ל כפר לעמך ישראל. כיון שמבקשין עליו רחמים זורקין אותו מגיהנם לגן עדן כחץ מן הקשת. ושנינו בסיפרי: כפר לעמך ישראל. מלמד שהמתים צריכין כפרה.

5. ספר המנהגים (טירנא) יום כיפור

ואם יש מילה מלין אחר קריאת התורה והפט(ו)רה. בשעת הזכרת נשמות (קסג) ונ"ל [לימול] אחר אשרי. ובשחרית אומר זכור ברית דמילה ואל תפר. הג"ה: גי', הכותב מסופק אם אומר במילה ביום כפור פיזמון יה איום כבשאר תענית ציבור. וכן [אם] אומרים יום ליבשה כשחל בשבת, גי'. ונותנין לשחות לתינוק הנימול, יהללו.

6. שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רמט

סעיף טז

כ] יש מי שאומר שמצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה, ומצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים, עדיף ממצות בית הכנסת. הגה: כא] מה שנוהגין לפסוק צדקה יב עבור מתים בשעת הזכרת נשמות, מנהג ותיקין הוא <ה> ומהני לנשמותיהם. (רוקח סימן רי"ז).

7. ספר אור זרוע ח"א - הלכות צדקה סימן ח

מעשה באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו לימים ירדו קרוביו מנכסיהם והיו רבותי שבביה"ם נוחם עדן אומרים שיש ליתן אותה צדקה לקרוביו שירדו מנכסיהם דתניא בפ' יש נוהלין הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחרי' ואח"כ בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה בידוע שאלו היה בנו קיים לא הי' כותבו ואמר רב נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא אלמא דהכי הילכתא דאזלי' בתר אומדנא ה"נ אומדן דעתו שאלו היה יודע שקרוביו ירדו מנכסיהם לא הי' מניח קרוביו ונותן לאחרי' הילכך יהבינן לקרוביו. ואין נראה בעינינו אני המחבר דאדרבה אומדן דעת' שאפי' אם הי' יודע שעתידים לירד מנכסיהם והי' יחייב צדקתו לעניים דמידי הוא טעמא דיהיב אלא כי היכי דתהוי לי' כפרה והלך צדקתו לפניו והשתא דקרוביו עשירי' ימנע מלעשו' כפרה לנפשו (לעצמו) וימתין עד שירדו קרוביו מנכסיהם ועד התם יהא נידון אלא ודאי הואיל ובהאי שעתא עשירים הו' אין להם באותה צדקה אלא כשאר עניים. ועוד היו מביאי' משלהי הגזל קמא דאמ' אביי ש"מ כסף מכפר מחצ' דאי לא מכפר ניהדר לירושין מאי (דעתך) [טעמא] דאדעת' דהכי לא יהיב ולית' כדפריש' אלא הא ודאי נראה בעיני שאם היו קרוביו עניים ומקבלי צדקה בההיא שעתא כשנתן הצדקה שזכו בה באותה הצדקה קרוביו העניים והא עניין קודמין לעניים אחרים וחייב כל אדם ליתן צדקה שלו לקרוביו ואח"כ לאחרי' הלכך מיד כשנתן נכסיו לצדקה זכו בהם קרוביו העניים ואם יש כאן מותר על צרכיהם יתפרנסו בהם עניים אחרים הכל כפי דעת חכמי העיר אבל אם הי' מחלק בין קרוביו העניים ונתן לכל אחד ואחד כרצונו ואחר כך נתן הצדקה בסתם כיון דנתן לכל א' לבד כמו שרצה הרי גילה דעתו שאין רצונו שיהי' להם באותה צדקה לקרוביו אלא כאחד משאר עניים:

8. תקנת קהילה, 1220-1223 למנינם. (ע' *L. Finkelstein, Jewish Self-Government in the Middle Ages*) ובמקום שאין מספיקים במה שנותנים ללמד תינוקות ייקחו ממה שמניחין לזכור נשמתן למלמדים אם לא פירש השכיב מרע לצורך מה ומותר יתנו במקום שרוצים הקהל.

9. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד (דפוס פראג) סימן תקצח
ששאלת על מרת מימונא שהיתה [מוטלת] על ערש דוי וצותה מחמת מיתה להוסיף על צלוחית שמן הדולק בבית הכנסת שנתנה כבר לזכר נשמת בתה להיות דולק בשעת התפלה ואמרה שלאחר מותה יש לעשות כל כך שתהא דולקת בוקר וערב שלא תכבה וגם צותה להדליק נר של שעוה מחצי ליטר בכל ערב שבת אחרי מותה גם צותה לקח משלה חצי זקוק כסף להוציא על כוס אשר מקדשי' בביהכ"נ בו אחרי מותה ושאל אותה אשר מן הקהל מהיכן נקח כל זה ואמרה באותו חדר תקח הכל ושוב ביום שני קראה לאחיה ר' צמח ואמרה לו בפני עדים כל אשר באותו חדר קח לך ולאחיותיך ולא היה אלא חדר אחד וזה היה ביום ו' וביום א' אח"כ באו הקהל ושאלו לה שאמרה שיתנו אחר מותה [שתהיה] מראה להם מהיכן לקח הנרות וחצי זקוק לכוס שמקדשי' בו ולא רצה /רצתה/ לגלות להם כלום ולהלווה הקהל ולקחו בחזקה כל מה שבחדר והחרימו אח"כ כל מי שה' יודע [מממונה] שיודה והעיד ר' יצחק הכהן שהפקידה בידו ה' זקוקי קלוניא ואמרה לו אם [אמות] תעשה בהן המוטב ולא אמרה לו יותר.

10. שו"ת יהודה יעלה חלק א - יורה דעה סימן ר"ז
וע"ד השתוקי והוא /והיא/ אמרה על א' מיניה ולא דיימא מעלמא אם מותר לו להיות בביהכ"נ בשעת הזכרת נשמות וזכור נשמות אביו ספק. או נימא כיון שע"ז מזכיר החטא אתור /אסור/ נ"ל כיון דגם אביו רשע יש לו זכות ע"י מצות שעושה בנו הוא ברא מזכה אבא מצוה עליו להזכיר נשמת אביו ולהתפלל עליו מספק כב"ד ועיין בס' חסידים בסופו סי' תתשע"א בהדי' כ"כ ויעוין בס' שערי דעה על היו"ד סי' רמ"ט. נאם אוה"נ הדש"ת הק' יהודא אסאד.

11. שו"ת אפרקסתא דעניא חלק ב - אורח חיים סימן צג
אחדש"ה. את אשר נפשו בשאלתו, בדבר המנהג בקהלתו יצ"ו לאמר תפלת אל מלא רחמים ביחוד לכל או"א מנשמות הנפטרים, לכל מי שהניח סך ידוע לחברא קדישא וגמ"ח. ועתה קמו כמה אנשים לבטל זה ולכלול כל השמות בתפלה אחת, בטענה דהוא טרחא דציבורא.

12. שו"ת אמונת שמואל סימן נט
ובכלל ה'ג/ לא רציני להאריך בתנאי שהתנה אם יש ביכולתי כיון דהמעשה קודם לתנאי דתנאי בטל ומעשה קיים אפילו במעשיו כדעת החולקים ולזה הסכים הרא"ש ואם כן אף כאן שהנדר היה קודם לתנאי אם יש ביכולתו /ביכלתו/ ואם כן המעשה קיים אף שנראה מדברי מהרמ"א "בי"ד סי' ר"כ דלא בעינן תנאי כפול בנדר"י דלא גרע דברו מכוונת הנודר אמנם לכאורה לא משמע מדברי מהר"ל בתשו' סי' ק"כ דמשמע התם אי לא הוה תנאי כפול התנאי בטל עוד א' צריך אני למודעי שא' מן הורשים כתב בכל מזכיר נשמות יזכור אלקים וכו' בעבור שנדר לא"י כך וכך אם כן נראה שקיבל עליו לקיים צוואת אביו.

13. שו"ת בצל החכמה חלק ד סימן קיט
דין הזכרת נשמות בפסח ושבועות לבני א"י בחו"ל ודעתם לחזור.
נשאלתי הרבה פעמים מבני ארץ ישראל הבאים לכאן לביקור על דעת לחזור למקומם לא"י, איך עליהם להתנהג בנוגע להזכרת נשמות הוריהם וקרוביהם בחג הפסח ובחג השבועות, כי בחו"ל המנהג להזכיר נשמות ביו"ט האחרון של כל חג דהיינו ביום ח' דפסח וכן ביום ב' דשבועות, ואילו במקומם בא"י שאין עושין יו"ט של גלויות המנהג להזכיר ביום ז' דפסח וכן ביום א' דשבועות (בחג הסוכות בני א"י ובני חו"ל שוים להזכיר ביום שמיני עצרת וכן שוים בהזכרת יוה"כ), ועתה שאלתם אם יזכירו גם כאן ביום ז' דפסח וא' דשבועות כמנהגם בא"י מאחר ודעתם לחזור כל דין בן א"י עליהם, או דילמא כיון שהם כעת בחו"ל אין להם לפרוש מצבור בני חו"ל ויזכירו עם הצבור ביום ח' דפסח וב' דשבועות.

הוריתי כי עליהם להזכיר ביום ז' דפסח וביום א' דשבועות כמנהגם בא"י, אך אם ירצו להזכיר עוד פעם בח' דפסח וב' דשבועות עם צבור בני חו"ל שהם מתפללים עמהם ביחד הרשות בידם ותבא עליהם ברכה. וזה החלי בס"ד.

א) בשו"ע לא נמצא מבואר רק הזכרת נשמות של שבת (סי' רפ"ד סעי' י' בהגה) ושל יוה"כ (סי' תרכ"א סעי' ו'), אבל אין זכר מהזכרת נשמות ברגלים.

ב) לענין הזכרת נשמות של שבת כל בב"י (סוסי' רפ"ד) בשם שבלי הלקט, אחר קרה"ת נהגו להזכיר נשמות וכו' לפי ששבת הוא יום מנוחה דוגמא לתעיד לבא ויום שגם המתים נוחים בו ואינם נדונים ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהם וכו' ע"כ. וכן מצאתי מבואר בתניא רבתי (סי' ט"ז ד"ה ומנהגנו) ע"ש. - והנה טעם זה ניחא בשבתות שבתוך שנה ראשונה לפטירת המת, שכן המתים נידונים כל י"ב חודש בימי החול ובימי השבת הם נוחים ואינם נידונים, אבל אחר עבור שנה ראשונה שכבר נחים גם בימי

החול אין טעם להזכירן בשבת דוקא. וכן מצאתי באמת מפורש בס' שערי אפרים (שער י' סעי' ל"ג) שאין נוהגין להזכיר בשבת רק למי שנפטר תוך השנה ע"ש שאינו מבאר טעם המנהג, ולפי"מ שכתבתי ניהא. וא"כ גם במעדים שאחר שנה ראשונה אין מקום להזכירם מטעם זה. - ולענין רגלים שבתוך שנה ראשונה עיי' לקמן (סי' קכ"א אות א - ה) מש"כ בזה.

ג) גם הטעם המבואר בב"י (סוסי' תרכ"א) להזכיר נשמות ביוה"כ וז"ל, מה שהורגלו לידור צדקה ביוה"כ עבור המתים וכו' שהמתים צריכין כפרה וע"ש עוד בשם הרוקח, ועיי' ד"מ (שם סק"ח) בשם הכלבו, מה שאנו נוהגים לזכור מתים משום זכירת מתים משבר ומכניע לבו של אדם עכ"ל. כל זה אינו שייך ביו"ט כמוכן.

ד) אדרבה מצאתי בס' מחזור ויטרי (סי' שי"ב) ליום שני דהג השבועות שכו', ופוסקין צדקה על החיים לבדם מפני שקראו היום איש כמתנת ידו וגו' וכן המנהג בכל יום אחרון של רגלים שקורין פרשה זו לפסוק צדקה על החיים לבדם ולא על המתים שלא להצטער עליהם דכתי' בהו ברגלים והיית אך שמח, וכן המנהג באשכנז שאין פוסקין צדקה על המתים בג' רגלים אלא ביוה"כ בלבד עכ"ל. וכן ראיתי בס' רוקח הגדול (סי' רי"ז ד"ה ומה) וז"ל, ומה שפוסקין צדקה עבור המתים ביוה"כ ולא ביו"ט וכו' ע"כ, הרי שאין מזכירין נשמות ביו"ט.

ה) ברם בס' שבלי הלקט (סי' רל"ט) לענין יו"ט של עצרת כ', וביום שקורין כל הבכור נהגו לפסוק נדבתן לג' פעמים על שם שלש פעמים בשנה וגו' איש כמתנת ידו וכו' ומה שנהגו לפסוק צדקה גם בעבור המתים להזכיר נשמות למנוחה וכו' ע"ש שמבאר שמועיל למתים מה שהחיים נותנים צדקה עבורם. הרי שכ' שנהגו להזכיר המתים ולפסוק צדקה עבורם לא ביוה"כ בלבד אלא גם ברגל, אבל גם הוא אינו כותב כן רק לענין יו"ט של עצרת, אבל לענין חג הפסח שמפרש שם דיניו ומנהגיו קודם לזה (סי' רי"ט) כ', ויום ח' של פסח וכו' בו ביום פוסקין נדבות לג' פעמים וכו' ע"כ. ואינו מזכיר לפסוק צדקה גם בעבור המתים. וכן לענין שמיני עצרת (שם סי' שע"ב) כ', ופוסקין נדבתן לג' פעמים וכו', ואינו מזכיר פסיקת צדקה בעבור המתים כלל.

גם בס' תניא רבתי (סוסי' נ"ד) כ' לענין חג שבועות, ומנהגנו לומר אין כמוך ולפסוק צדקה לג' פעמים ביום שקורין בו כל הבכור על שם שלש פעמים בשנה וגו' וכתיב איש כמתנת ידו גם מנהגנו להזכיר נפשות המתים למנוחה ע"כ. ואילו בענין חג הפסח שקדם לו (שם סי' נ"ג) כ', יום שמיני של פסח וכו' ובו ביום מנהגנו לפסוק צדקה לג' פעמים וכו' וכן כ' גם לענין יו"ט אחרון של חג הסוכות (שם סי' פ"ח סוד"ה ובקריאת) ע"ש, ובתרוייהו אינו מזכיר שהמנהג להזכיר גם נפשות המתים למנוחה. מבואר מזה כי ברגלים הי' מנהגם להזכיר נפשות המתים ולפסוק צדקה בעבורם ביו"ט של עצרת דוקא ולא בפסח ושמיני עצרת, ולא פורש לנו טעם החילוק בזה.

ו) וראיתי לרבנו בעל הלבושים (סי' ת"צ סעי' ט') שכ', ומזכירין נשמות ואומרים אב הרחמים, מה שמזכירין נשמות ביום אחרון דפסח הוא משום שרוצין לפסוק צדקה מפני שקורין בו פרשת כל הבכור שכתובה בה איש כמתנת ידו, וכיוון שפסקו צדקה נהגו ליתן בעבור הזכרת הנשמות שיזכור אותם אלקים ואגבן יזכור אותנו עמהם לטובה בזכותם, לכן מזכירין נשמות בכל הרגלים ביום שקורין בו כל הבכור וכו' עכ"ל. העתיק דבריו גם בס' שערי אפרים (שער י' סעי' ל"א ובפתחי שערים שם אות ל"ב). ובאמת שכבר כתב כן במהרי"ל סוף הל' סוכה וז"ל, כללא הוא כל יו"ט שקורין בו איש כמתנת ידו מזכירין נשמות ואומר אב הרחמים עכ"ל. וכבר העיר כן בס' לקוטי מהרי"ח (ח"ג סדר אחרון של פסח) ומביא גם מסודר הגיעב"ץ זצ"ל שכ' שבק"ק פולניא מזכירין נשמות כל פעם שקורין איש כמתנת ידו ע"ש.

ז) והנה זה ניהא לבני חו"ל שקורין כל הבכור בכל ג' רגלים דהיינו ח' דפסח ב' דשבועות ובשמיני עצרת ואז מזכירין גם נשמות המתים, משא"כ לבני א"י שאין קורין כל הבכור בשום רגל, ומזכירין נשמות ביום ז' דפסח, א' דשבועות ושמיני ע"כ לאו מהאי טעמא היא. ואולי נשתרבו מנהג הזכרת נשמות ברגלים בא"י ע"י בני חו"ל שעלו לשם וקבעו שם בתי תפלה לעצמם והנהיגו להזכיר נשמות ביום האחרון של רגל כמנהגם בחו"ל והוא להם בא"י ביום ז' דפסח א' דשבועות ושמיני ע"כ.

ח) ובספר ילקוט הגרשוני (שו"ע או"ח סי' תרכ"א אות ב') מביא מתשו' דברי חבר בן חיים שכ', חפשתי ימים רבים ולא מצאתי מאין בא מנהגנו להזכיר נשמות בג' רגלים ובשו"ע לא הובא כ"א ביוה"כ וכו' ואמרתי כי כלפי שאמר הכתוב ואחרית שמחה תוגה מנהגנו להזכיר ביו"ט אחרון נשמות כדי שלא יאונה כל תוגה וצער ונפקיע עצמנו מהתעוררות הזה, אמנם זה ימים מצאתי בס' נועם מגדים להגאון פרמ"ג שהביא מד' הראשונים אשר גם בג' רגלים יש להזכיר נשמות וכו' עכ"ל תשו' דברי חב"ח הנ"ל. - ואין הס' נועם מגדים תח"י לעיין בדבריו, ברם כפי"מ שכתבתי לעיל (אות ה') מבואר כן בס' שבלי הלקט ובס' תניא רבתי אבל רק לענין חג השבועות בלבד ע"ש. +ויל"ע דלפי טעם זה הי' יותר נכון להזכיר נשמות תפלת ערבית של מוצאי יו"ט ועכ"פ הי' לנו לאחר להזכיר במנחה של יו"ט האחרון שהיא אחרית השמחה ולא להקדים לאומרה קודם תפלת המוספים, שיש עדיין שמחה אחרת ואינה אחרית שמחה. - ולטעם הלבוש ומהרי"ל שהזכרתי לעיל (אות ו') ניהא, שראוי לאומרה מיד אחר שקראו בתורה, איש כמתנת ידו כמוכן. ואפשר שלא רצו להנהיג לאומרה בערבית דמוצאי"ט לפי שאין כל העם מצויין בערב בביהכ"ס כמבואר בירושלמי ריש מס' תענית מובא בראשונים שם ובב"י (או"ח סי' קי"ד ד"ה ומ"ש ואיתמר) ע"ש. וכיון שהנהיגו הזכרת נשמות כדי להסיר ע"כ כל תוגה, רצו שיתקיים זה בכל הצבור שקיימו שמחת יו"ט. ומה"ט גופא לא הנהיגו לאומרה בתפלת מנחה דיו"ט אחרון של חג עפי" המבואר בגמ' (ב"ק פ"ב א) כי עזרא תיקן שיהיו קורין במנחה בשבת משום יושבי קרנות, ועיי' מאירי (שם ד"ה עשר) שפ"י, כי בשבת אחר אכילה ושינה זמן ישיבת קרנות הוא לפחותים ולהמון מצד שאין מלאכה בשבת ותיקן שבאותה שעה יתקבצו כולם וישמעו דברי תורה

ע"כ ע"ש. וכזה הוא גם בשטמ"ק (שם ד"ה משום), שבאותה שעה הולכין ומשתכרין על הקרנות שהוא עת שכרות משו"ה תקן להם שיהיו קוראים בתורה כי היכא דניתו לביהכנ"ס ע"כ ע"ש. וא"כ ביו"ט שהוא בודאי זמן אכילה ושתי' ועת שכרות, וכיון שאין בו קרה"ת במנחה אין כולם באים לביהכנ"ס, על כן לא הנהיגו הזכרת נשמות בזמן תפלת מנחה רק אחר קרה"ת דשחרית דאז כולם באים לביהכנ"ס כמבואר מירושלמי תענית הנ"ל. וכדמוכח גם בגמ' (ר"ה ל"ב ב), מאי שנא שני מתקיע משום דברוב עם הדרת מלך וכו' ע"ש. +

ט) ובספר קב הישר (פרק פ"ו) כפי שהעתיקו בס' טעמי המנהגים (עניני פסח ס' תקפ"ז) כ' טעם להזכרת נשמות בשלש רגלים יען כי בכל רגל ורגל באו נשמות אברהם יצחק ויעקב עם כל נשמות הצדיקים לבית המקדש של מעלה והמקדש של מטה ה' מסתלק וביהמ"ק של מעלה ירד למטה וכיון שמקדש של מעלה הוא רוחני יכול ה' לקבל כל כלל ישראל עד שהיו עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, ולכן עכשיו שביהמ"ק חרב בעונינו צריכים אנו להזכיר נשמות אבותינו הקדושים בכל רגל כדי שיהי' זכותם עומדת לנו ולזרעינו לעד ע"ש. - לפי טעמים אלו שהזכרתי (אות ח' ט') נכון להזכיר נשמות ברגלים גם בא"י כמובן, אמנם דוקא ביום שהוא יו"ט גם להם.

י) נמצא לבני א"י בחו"ל אין טעם להזכיר נשמות ביום ח' דפסח וב' דשבעות כי אין להם ענין עם קריאת פרשת כל הבכור דכתיב בה, איש כמתנת ידו וכמש"כ לעיל (אות ז'). ואם הם מזכירים נשמות ברגלים מטעמים המבוארים לעיל (אות ח' ט') א"כ ע"כ עליהם להזכיר ביימים שהם יו"ט להם והיינו ב' דפסח וא' דשבעות. ואף שהם יחידים בתוך צבור בני חו"ל שאין הם מזכירים נשמות באותם הימים אין בכך כלום, כי מותר להזכיר נשמות גם ביחיד כמבואר בשו"ת דודאי השדה (ס' י"ב) וכן מוכח ממש"כ בשו"ת לבושי מרדכי (חאו"ח ס' צ"ה ד"ה אלא) ע"ש. ועי' לעיל (ס' נ"ג).

יא) ומ"מ אם הוא מתפלל בצבור בני חו"ל והזכיר נשמות ביום ז' דפסח או א' דשבעות כלעיל (אות י'). אם רוצה להזכיר גם מחר ביום ח' דפסח וב' דשבעות עם צבור בני חו"ל הרשות בידו ותבא עליו ברכה עבור מה שנודב עוד פעם לצדקה וגם על הצדקה שעושה עם המתים להזכירם ולהתפלל עליהם לטובה. ואף שהוא מזכיר שם שמים כפי נוסח ההזכרה, יזכור אלקים וכו' אין איסור בדבר כאשר הארכתי בזה לעיל (ס' נ"ב אות י') ע"ש באורך. - אבל אין עליו חובה להזכיר בשביל שהוא עם צבור שמזכירין, רק שאם אינו מזכיר יאמר אז בלחש איזו תחינה או תפלה וכה"ג באופן שלא ירגישו שהוא פורש עצמו מן הצבור המזכירין או נשמות אבותיהם וקרוביהם, דאל"כ מאחר ובני אדם מדקדקים מאד בדרך כלל במנהג של הזכרת נשמות אם יראו שהוא אינו מזכיר ידעו שזה בשביל שלגבי דידי' אותו יום יום חול הוא ואיכא זלוולא דיו"ט ב'.

יב) אמנם זה נראה כחל ח' דפסח וב' דשבעות באמצע השבוע כי אז כיון דלבני א"י אותם ימים אינו יו"ט אלא אסרו חג לא חיישינן שיצטער בהם ע"י שהוא מזכיר נשמות ע"י לעיל (אות ד') בשם מחזור ויטרי', אבל בחלו ח' דפסח וב' דשבעות ביום שבת י"ל דאסרו להזכיר בו כי דיו במה שהזכיר ביום ז' דפסח וא' דשבעות ולא יצטער בשבת כיון שגם לפי המנהג אין עליו חובה להזכיר בו אחר שכבר הזכיר בו דפסח וא' דשבעות. ומ"מ אפשר דרק ביו"ט דכתי' בי' שמהא איכא קפידה אבל לא בשבת ע"י לעיל (סימן זה אות ד'). ומסתבר שלא יזכיר. והיכא שמרגיש בנפשו שהוא מצטער בהזכרת נשמות אביו ואמו, בודאי שלא יזכיר.

יג) לפי המבואר פשוט שאם בן א"י בחו"ל ודעתו לחזור והוא במקום שאין מנין ומתפלל ביחידות שיזכיר נשמות ביום ז' דפסח וביום א' דשבעות ואינו מזכיר ביום המחרת כלל כמו במקומו בא"י.

העולה להלכה: א) בן א"י בחו"ל ודעתו לחזור, גם אם מתפלל עם צבור בני חו"ל יזכור נשמות ביום ז' דפסח וא' דשבעות, ואם רוצה להזכיר גם בח' דפסח וב' דשבעות תבא עליו ברכה אם חלו ביום חול (אות י' י"א י"ג). - ב) אם מתפלל ביחידות, יזכיר בו דפסח וא' דשבעות בלבד ולא בח' דפסח וב' דשבעות כלל (אות י"ג). - ג) חל ח' של פסח וב' דשבעות ביום שבת, גם אם מתפלל עם צבור בני חו"ל נראה שלא יזכיר בהם כלל, ומכ"כ כשמרגיש בנפשו שהוא מצטער בהזכרת נשמות אבותיו (אות י"ב).

14. שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן לט

יש להזכיר בזה גם הנימוק שמביא לכך בספר קב הישר פרק פ"ו, אחרי שכותב טעם כללי של הזכרת נשמות בשבתות וימים טובים, מפני כי הוא עת רצון לנדור בשבת ויו"ט לצדקה בעד הזכרת נשמות ולהזכירם ולהתפלל עליהם שיהיו נפשות צרות בצרות החיים. מוסיף להביא נימוק מיוחד להזכרה בג' רגלים, וכותב וז"ל: ושמעתי טעם הגון למה מזכירין נשמות במדינות פולין באחרית של ימים טובים, דע כי אחת מעשרה נסים שהיו במקדש היא שכל ישראל היו נכנסים לבית המקדש ג"פ בשנה בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות והיו עומדים צפופים ומשתחוים רוחים וזהו נגד הטבע, והענין כך כי בכל רגל היו באים נשמות אברהם יצחק ויעקב לבה"מ ש"מ עם כל נשמות הצדיקים, והמקדש של מטה היה מסתלק והבית המקדש של מעלה היה יורד למטה ומקדש של מעלה הוא רוחני ולכן היה יכול לקבל כל כלל ישראל, ולכן עכשיו שחבר הבית בעונינו צריכין אנו להזכיר נשמות אבותינו הקדושים בכל רגל ורגל כדי שיהיה זכותם עומדת לנו ולזרענו לעד עכ"ל.

15. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן נט

בקיצשו"ע שם מציין כמקור לזה לספר כרם שלמה, ועיינתי בספר כר"ש או"ח ס' תרס"ח וראיתי שבשם ספר לשון חכמים מביא שכותב טעמו של דבר, מפני שענין ההזכרה הוא כדי שיזכור אותם אלקים ואגב כן יזכור אותנו עמהם לטובה בזכותם, ובתוך שנה ראשונה לא שייך הך טעם כי די להפקיע את עצמם, והכר"ש לא ניחא ליה בטעם זה, וכותב טעם מדידיה ע"פ מה דאיתא בברכות דף נ"ח ע"ב דאין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חדש וכו' וא"כ תיקנו שילכו האבלים בני יב"ח על או"א החוצה שלא יעוררו אבלם בבכי ובצעקה ויבלבלו את האחרים וגם להם יגיע הפסד להתאבל ביו"ט ע"ש.

16. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן נט

(1) על כן נראה למעשה, דגבאי וממוני מוסדות מחויבים להזכיר נשמות הנדיבים כבר בשנה הראשונה, וגם יחיד הבא לשאול יש להורות לו שלא יצא החוצה בשנה הראשונה אלא ישאר ויצטרף להמזכירים ויאמר גם הוא יזכור ויהא זה לעי"נ ולגמילת חסד של אמת כי החי יכול לבקש להקל דין המת כדוד על אבשלום וכר' מאיר על אחר (לבוש או"ח סי' תרכ"א סעי' ג'). ...

ונוכחתי לדעת שלמעשה הבכיה של המזכירים מביא גם אותם לאחר מיכן לרגיעה וסיפוק יותר מאילו שלא היו מזכירים והרי זה בדומה איפוא להנפסק ברמ"א /או"ח/ בס"י רפ"ח סעי' א' דמי שיש לו עונג אם יבכה כדי שילך הצער מלבו מותר לבכות בשבת, ואין הדברים מגיעים עד כדי כך שמטריד ע"כ שמחת החג מאחרים, כי כל אחד עסוק אז בהזכרת נשמות קרובים שלו, ובאמת צריך להשתדל שהדברים לא יגיעו עד כדי כך, וכבר כתב השער אפרים שער י' סעי' ל"ב שאם כי שאין לומר אמ"ר חטופה ויש לשים אל לב להעתיר בעדם לפקדם במנוחה נכונה, אבל מהראוי גם שלא להאריך בעסק הזכרת נשמות בשבת ויו"ט, וטוב מעט בכונה יעו"ש.

17. שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן עח

אי אריך לשנות אמירת תפילת יזכור בשמחת תורה היות אצלכם המנהג שעושים קידושא רבא מיד אחרי יזכור וקמו מערערין ורוצים להגיד היזכור מיד אחרי תפילת שחרית, אין דעתי נוחה בזה, שבדאי הנהיגו הקדמונים כן כדי שיעמוד להחיים והמתים זכות התורה שקראו לפני זה כמו שנהגים לענין תקיעת שופר על בימה של קה"ת כמש"כ הפוסקים ס"י תקפ"ה ס"א, ועוד דתפילת אב הרחמן הקבועה אחרי קה"ת לפני מוסף ותפילת יזכור הולכים יחד עם אב הרחמן שהוא מעין יזכור כידוע.

18. שו"ת מהרי"ק סימן ט

שאילתך על אשר הנהיגו הלועזים בכל מקומות מושבותיהם שבשבת בראשית אחד מן הקהל מתנדב מעות לצורך מאור בית הכנסת כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה וגם נהגו שאם יש שם כהן שהוא קונה אותה מצוה או מוחל על כבודו ויוצא מב"ה ועתה אירע שלא רצה הכהן לקנות המצוה בשום צד וגם לא לצאת ולא עוד אלא שלא רצה ללכת לבית הכנסת אחרת אשר שם לא היו נוהגים המנהג הזה והיו הקהל מאותו ב"ה מתרצים שיהיה הוא קורא ראשון כדינו ולזה הסכימו בני קהלכם להכריחו שלא יכנס בב"ה שלהם ששם היו נוהגים אותו המנהג הזה הנז' כדי שלא יתבטל כבוד התורה ומנהג אבותיהם אשר בידם וכן עשו והכריחוהו ע"י שלטון העיר ע"כ תוכן השאלה כאשר כתבת אלי

19. ספר רישומים של קהילת צור ישראל, רסיפה, ברזיל (1649 למנינם)

(תרגום שלי מאנגלית, המקור בפורטוגזית) לא ייאמר השכבה למי שמת חוץ ליהדות או ערל או לפני פחות משנה. רק בעלייתו לספר יאמרו תפילות למתו שמת בדת ישראל. ובעתיד החזן יעסוק בזה ביום השנה וביום הכיפורים ואם לא יעשה ישלם קנס של פלורין אחד כל פעם.

20. תלמוד בבלי מסכת הוריות דף ו עמוד א

אמר רבי יוסי: +עזרא ח+ הבאים מהשבי הגולה הקריבו [עלות] לאלהי ישראל פרים שנים עשר וגו' הכל עולה, הכל עולה סלקא דעתך? אפשר שחטאת עולה? אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת; דתניא, רבי יהודה אומר: על עבודת כוכבים הביאום, ואמר רב יהודה אמר שמואל: על עבודת כוכבים שעשו בימי צדקיהו. בשלמא לרבי יהודה, משכחת לה להני שנים עשר חטאות - כגון דחטאו שנים עשר שבטים, דמיתו שנים עשר שיערים, אי נמי דחטאו שבעה שבטים ושאר אונן בגרירה, ולרבי שמעון נמי משכחת לה - כגון דחטאו אחד עשר שבטים, דמיתו אחד עשר שיערים ואידך דב"ד, אלא לרבי מאיר דאמר: בית דין מביאין ולא צבור, שנים עשר היכי משכחת ליה? כגון דחטאו והדר חטאו והדר חטאו, עד תריסר זימני.

21. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ז עמוד א

תנא דבי ר' ישמעאל כל הגוזז מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם משל לשתי רחילות שהיו עוברות במים אחת גזוזה ואחת אינה גזוזה גזוזה עברה ושאינה גזוזה לא עברה

22. נחום פרק א פסוק יב

כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן גגוזו ועבר וענתך לא אענך עוד.

23. אליהו זוטא פרק ז

פעם אחת היה ר' עקיבא מהלך בדרך, ומצא אדם אחד שהיה מכוער ביותר, והיה נושא משאוי גדול של עצים שלא היה אדם בעולם ולא חמור ולא סוס שיכול לטעון כמותו.

אמר לו ר' עקיבא, משביע אני אותך בשבועה שתאמר אם אתה בן אדם או שד, או מאיזה ברייה אתה.

אמר לו: רבי! אדם הייתי, וכבר נפטרתי מן העולם ההוא, ובכל יום ויום אני מביא משאוי כזה, ומכניסין אותי בתוך הגיהנם, ושורפין אותי בתוכה שלוש פעמים ביום, זה עמלי בכל יום ויום.

אמר לו ר' עקיבא: מה עשית שעושיין לך כך וכך?
 אמר לו אותו האיש: אני באתי על נערה המאורסה ביוה"כ.
 אמר לו: בני שמעת אם יש לך תקנה באותו עולם?
 אמר לו: כך שמעתי מאחורי הפרגוד, שבזמן שיעלה בני לספר תורה, ויאמר ברכו את ה' המבורך, מוציאין אותי מגיהנם ומכניסין אותי בג"ע.
 אמר לו ר' עקיבא: הנחת אשה או בן?
 אמר לו: בן אחד נולד לי אחר מיתתי, ונמנעו ישראל למולו.
 אמר לו: מה שמך?
 אמר לו: שמי ארנוניא.
 - ומה שם אשתך?
 אמר לו: שישכיא.
 - ומה שם עירך?
 אמר לו: לודקיא.
 מיד כתב ר' עקיבא שמו ושם אשתו ושם עירו, והלך ר' עקיבא עד שבא לאותה העיר. כיון שבא לעיר, יצאו אנשי העיר לקראתו.
 אמר: כלום ידעתם איש פלוני ואשתו?
 אמרו: שם רשעים ירקב.
 אמר להם: על מה?
 אמרו לו: כך וכך עשה.
 אמר להם: אף על פי כן הביאו לי בנו.
 הביאו אותו, וצווה למולו, והושיבו ללמוד, וכן עשה. ולמדוהו ברכות שצריך לו לספר תורה. ביום השבת צווה לקרותו לספר תורה, ואמר "ברכו את ה' המבורך לעולם ועד".
 מיד הוציאו את אביו מגיהנם, והכניסוהו בגן עדן.
 באותו הלילה בא בחלום לר' עקיבא, ואמר לו תנוח דעתך שהנחת את דעתי.